

Развитие на международното екологично право

ст. ас. Кремена Божидарова Раянова

Summary: *At the beginning of the XXI century all measures are directed towards achieving global consensus on environmental sustainability by way of international environmental regulations. The challenges in implementing the regulations of the International Environmental Treaties, as well as the difficulties in achieving international consensus regarding the limits of the regulatory framework in the protection of the environment have motivated me to work on and study this subject. An efficient resolution of the matter of protection of the environment implies pro-active participation of international and domestic law.*

Key words: *international environmental law; mechanisms of implementation; domestic law; international environmental treaties; protection of the environment; globalization*

ВЪВЕДЕНИЕ

В научните среди дълго време се дискутира въпроса за постепенното формиране в националното и международното право на такава структура, която нормативно да регулира отношенията, възникващи в сферата на взаимодействието между човека и природата. Правото на околната среда днес се разглежда в целия свят като нов отрасъл на съвременното международно право. В съвременната екологоправна доктрина, в предмета на екологичното право наред с отношенията, свързани с природоползването и опазването на околната среда са включени и отношенията по осигуряване на екологична безопасност. Под термина “екологична безопасност” се разбира състоянието на защитеност на жизнено важни интереси за човека, обществото и природната среда от опасности, възникнали в резултат на антропогенното въздействие върху околната среда.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Основния въпрос при определянето на всеки правен отрасъл е влиянието върху кръга от отношения, които представляват предмет на неговото регулиране. Международното екологично право представлява съвкупност от правни норми и принципи които регулират отношенията между субектите на международното право в областта на опазването на околната среда и рационалното им природоползване. Следователно предмет на регулиране от международното екологично право са исторически обусловените отношения между суверенните и независими субекти на международното право, възникващи по повод опазването, подобряването, възстановяването и използването на природните обекти с цел съхраняване на околната среда в интерес на настоящите и бъдещи поколения.

Международните екологични отношения в качеството им на предмет на международното право на околната среда, са възникнали в резултат на нерационалното използване на природните компоненти, при което преобладава потребността от защитен механизъм при използване на природните ресурси.

Спецификата на възникване и съществуване на международните екологични отношения, са свързани с особеностите на обекта, по повод на който те се създават тези. В рамките на международното екологично право непосредствен обект се явява природата на Земята и околземното космическо пространство.

Околната среда е цялостна система от общи и единни връзки, отношения, функции и зависимости, която ни дава възможност да отделим основните компоненти на тази система:

Глобалният характер на проблематиката изключва възможността от решения на много екологични проблеми приети на основаната на суверенитета на държавите, защото околната среда може да бъде “комплексен правов обект” (атмосферен въздух, вода и др.), който не се намира под изключителната юрисдикция на държавата.

Друга причина се оказват сложните екологични връзки и отношения, както и различни други фактори, възникващи в хода на общественото развитие извън правната наука.

Пред субектите на международното екологично право (основно държавите и международните организации) стоят две главни задачи – опазване на околната среда и рационално използване на природните ресурси.

Във връзка с решаването на глобалните проблеми и достигане на единство в общозадължителното поведение на държавите възниква необходимост от засилване на ролята на международните универсални организации. Те имат възможност да обединят действията на всички или почти всички държави, да осигурят постоянното сътрудничество между тях като се явяват една от формите на сътрудничество на глобално ниво. Тяхната дейност е едно от средствата за решаване на проблемите в областта на опазването на околната среда.

Според Р.А. Мюлерсон “нормите на международното право, доколкото не отразяват волята на самите участници по тях, се реализират на основата на доброволността, по силата на заинтересоваността на държавите. Решаваща роля в процеса имат мерките, които съдействат за тяхното реализиране. Това определение на организационно-правните действия се осъществява от държавите индивидуално или колективно, в това число в рамките на международните органи и организации”.

Дейността на международните организации в областта на опазването на околната среда представлява мерките, които те приемат на ниво ръководни органи. Съгласно Устава на ООН, ИКОСОС координира изпълнението на програмите на специализираните организации, имащи отношение към опазване и развитие на природните ресурси, ръководи дейността в областта на опазването на природата и извършва самостоятелни изследвания.

В съответствие с препоръките на проведената през 1972 г. Конференцията на ООН по окръжаващата човека среда, ОС на ООН създаде свой спомагателен орган, наречен Програма на Обединените нации по околна среда (ЮНЕП). С приетата за целта Резолюция 2997 (XXVII) се определиха и нейните институционални и финансови рамки. Една от основните дейности на ЮНЕП е управлението на околната среда, което включва и правото на околната среда. На XXVIII сесия на Общото събрание на ООН се прие специална резолюция, която упълномощи ЮНЕП да предприеме мерки за съдействие при разработването на международноправни екологични норми за опазване на природните ресурси. Съгласно тази резолюция ЮНЕП може да си сътрудничи с другите международни организации по въпроси, свързани с опазването на околната среда. Така например, съвместно със Световния съюз за съхраняване на природата и нейните ресурси бяха проведени няколко съвещания на експертно ниво, свързани с правни въпроси относно въздействието на замърсяванията върху климата. Конвенцията за изменения на климата беше приета значително по-късно. Всичко това е свидетелство, че процесът по създаване и приемане на международните екологични договори е сложен и много дълъг, което затруднява регулирането на съответните отношения.

Необходимостта от правна регламентация е определена от ефективно съгласуването природоопазващи действия на държавите. Съгласуването на волята на държавите и другите субекти на международното право за опазване на околната среда, представляват основата на нормотворческия процес, като обединяват договорните и обичайните международноправни норми. Те са и основния източник на международното екологично право. В настоящия момент има повече от 300 международни договора, свързани с различни аспекти на опазването на околната среда. Те могат да бъдат многостранни, универсални и регионални.

Голямо значение в областта на опазването на околната среда имат и т. нар. “рамкови конвенции”. Те по правило имат глобален характер и определят общите

задължения, в рамките на които могат да действат договарящите се държави. Към рамковите глобални конвенции се отнасят Рамковата конвенция за изменение на климата, Конвенцията за биологичното разнообразие и др.

През последните години се наблюдава регулиране на международните отношения не само с юридически, но и с други норми - без юридически задължителна сила - напр. политически. Тази незадължителност не отслабва характера на неюридическите норми. Напротив, тя създава допълнителни методи за регулиране в онези случаи, когато международноправните инструменти се оказват неефективни.

В процеса на своето формиране международното право на околната среда се сблъсква с проблеми, които имат концептуален характер. Един от главните проблеми е разработването на различни аспекти на отговорността на държавите за причинени вреди на околната среда, извън пределите на държавната юрисдикция и установяването не просто на формална хармония, а създаване на разумни взаимовръзки между суверените държави и задачите на международната защита на околната среда. Това, което природата е дала на всички, не може да бъде присвоено само от една държава. Става въпрос за международните природни ресурси, които принадлежат на всички или по-точно не принадлежат на никого, въпреки, че в международното право съществува концепция, обосноваваща "колективната собственост" на държавите, първи разработили тези природни ресурси.

Съществува и друг аспект от дейността на държавите, в резултат на който се причиняват вреди на околната среда на друга държава. Особеността се заключава в това, че нанесената вреда с еднаква сила засяга както виновната държава, така и непосредствено пострадалата. А така също има голяма вероятност едни или други действия от страна на държавата-нарушител да причинят вреди, които е невъзможно да бъдат предвидени, но които в бъдеще ще трябва да бъдат преодолявани само от потърпевшата държава.

Спорните ситуации между държавите в областта на използването и опазването на околната среда се оказват неизбежни. Всички възникнали в тези случаи разгласия обаче трябва да се разрешават само с мирни средства.

Примата на правото в политиката предполага, че междудържавните спорове ще бъдат разрешавани именно на основата на международното право. Въпреки че международното право не включва универсални норми, които установяват отговорността на държавата, те в голяма степен произтичат от принципите на добросъседство и справедливо ползване. В случаите на възникнал спор между субекти на международното право, то предвижда добре организирана съдебна процедура за разглеждане и решаване на спорове. Известно е, че изявленията за важната роля на Международния съд са много далеч от признаването на неговата задължителна юрисдикция в пълния ѝ обем. През юли 1993 г. в Международния съд на ООН беше създаден специален състав, който да разглежда спорове от правен характер в областта на опазването на околната среда. От момента на нейното създаване, обаче, са заведени само два иска, касаещи този проблем.

Тези случаи отразяват растящото безпокойство за вредите, които се причиняват на околната среда и засилват желанието да се отстоява принципа за отговорността на държавите при опазването на природата.

Въпреки че идеята за международно екологично правосъдие намери своето място в създадения специализиран състав на Международния съд, това не намали необходимостта от създаването на Международен екологичен съд, като самостоятелна и независима от ООН организация.

В началото на XXI век са налице условия, които могат да бъдат считани за достатъчни за признаването на съществуването на нов отрасъл на международното право - а именно международното екологично право.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Имайки предвид гореизложеното можем да отбележим, че международното право на околната среда е нов отрасъл на международното право и затова отдавна възникналите обичаи и международния опит при решаването на проблемите в областта на опазването на околната среда - напр. в морското право, все още са недостатъчни. От една страна, създаването на международното екологично право предизвиква необходимост от корелация с нормите на традиционните отрасли на международното право. От друга страна, нормите, които имат статут на специални принципи на другите отрасли на международното право, започнаха да се разглеждат като необходими и за международното право на околната среда.

По такъв начин, постепенно се постигна качествено изменение на състоянието на международното екологично право.

Развитието на международното екологично право в по-късен етап в сравнение с другите отрасли на международното право има определено предимство, защото това позволява едно по-критично възприемане не толкова във формирането му, колкото на неговите особености. Например определена аналогия може да се направи с международното икономическо право. Регулирайки жизнено важни отношения между държавите, то фактически не е кодифицирано и поради тази причина се сблъсква със сериозни трудности при създаване на юридически задължителните правила за държавите.

От всичко това не може да се съмняваме в самостоятелния характер на международното екологично право. Това само подчертава неговата специфика и характеризира комплексния характер на отношенията, които регулира.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Harris International Law: Cases and Materials. St. Paul: 1987.386p.
- [2] Kiss, A. Shelton D. International Environmental Law. London: Translation Publishers Inc, Graham& Ltd.1994. 458p.
- [3] Мюллерсон, Р.А. Соотношение международного и национального права. М.: Междунар. Отношения, 1982, с. 136

За контакти:

Ст. ас. Кремена Раянова, Катедра “Публичноправни науки”, Русенски университет “Ангел Кънчев”

Докладът е рецензиран.